

Листопад 2013 планується видання «Наукових записок екологічної лабораторії УДПУ» (випуск 16)

Стаття

Бойко Ю.С., Соколенко Л.С.

Аксіологічний підхід до проблеми формування здорового способу життя студентської молоді

Збереження здоров'я людей все більше усвідомлюється як першочергове завдання держави, суспільства й всіх його соціальних інститутів. Здоров'я нації – це показник цивілізованості держави, що відображує рівень соціально-економічного розвитку суспільства в цілому, головний критерій доцільності та ефективності усіх сфер діяльності людини.

На державному рівні пріоритетними напрямками оздоровлення суспільства є заняття фізкультурою, спортом, туризмом, громадською діяльністю тощо. Але практика показує, що пропаганда спорту і здорового способу життя є далеко не основним критерієм покращення суспільного здоров'я. Духовний, фізичний та моральний занепад в нашій державі, алкоголізація суспільства спричинюють досить високий рівень захворюваності і смертності населення та руйнування сім'ї як основи здорового суспільства. В останні десятиліття спостерігається тенденція до омолодження алкоголізму, що спричинило необхідність створення підліткової і навіть дитячої наркології.

На сьогодні в Україні відсутня єдина система формування здорового способу життя населення й молоді зокрема, яка враховувала б усі напрямки діяльності – навчання й виховання, інформування й оздоровлення, контроль та самоконтроль стану здоров'я, профілактику й прищеплення навичок відмови від шкідливих звичок, пропагування й опанування навичками здорового способу життя – з метою сприяння реалізації потенціалу фізичного, психічного та духового здоров'я молодого покоління українців.

Цю проблему в стані вирішити вузівська професійна підготовка вчителів, в якій існують теоретичні передумови: студенти вивчають філософсько-

гуманітарні, психолого-педагогічні й медико - біологічні блоки навчальних дисциплін. Протиріччя полягає в тому, що час пред'являє сучасному вчителю, як фахівцеві вищої кваліфікації, наявність ряду нових якостей у його професійній діяльності, які вимагають високої педагогічної культури, яка фактично відсутня у сучасних випускників педагогічних ВУЗів..

Одним із пріоритетних напрямків є створення таких умов у вищих навчальних закладах, які сприятимуть формуванню фізично, психічно, духовно та соціально здорової особистості. Підтвердження цієї думки можна знайти у працях Г.Апанасенко, В.Бобрицької, О.Ващенко, В.Горячого, С.Здіорука, В.Кузя, Б.Мокіна, Н.Побірченко, Н.Сопневої, С.Омельченко та ін., які наголошують на важливості залучення молоді до культури здорового способу життя, формування у студентів ціннісних орієнтацій в галузі здоров'я.

Результатом активних пошуків педагогів – дослідників кінця 20-го століття з'явилися чисельні публікації (Р.І.Айзман, В.К.Бальсевич, І.І.Брехман, В.В.Бузян, Є.Н.Вайнер, І.А.Гудалов, Г.К.Зайцев, Є.М.Казін, О.Н.Московченко, Л.П.Сущенко, Д.З.Шибкова та ін.), у яких розглядаються науково – теоретичні положення, що розкривають концептуальні основи змісту процесу формування здорового способу життя на всіх етапах навчання і виховання молодого покоління. Однак у цих дослідженнях не використаний у повній мірі ціннісний підхід до досліджувальної проблеми.

Висвітленню особливостей формування окремих аспектів здорового способу життя присвячені праці С.Болтівця (педагогічна психогігієна), М.Віленського (психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя студентів), Н.Голєвої (психологічні критерії занять фізичними вправами у студентів), В.Доскіна (залучення студентів до занять фізичною культурою та спортом), О.Дубогай (формування у студентів інтересу до занять фізичними вправами), О.Зайцева (потребово – мотиваційна сфера фізичного виховання студентів), В.Заплатинського, В.Петренко (підвищення компетентності майбутнього педагога в галузі збереження здоров'я), С.Омельченко (педагогіка

здоров'я), Є.Чернишова (підготовка вчителя до формування в учнів основ знань про здоров'я й безпеку життєдіяльності) та ін..

Позитивною тенденцією в розробці проблеми здорового способу життя на сучасному етапі варто визнати прагнення учених до його культурологічного й аксіологічного аспектів. Якщо розглядати культуру, як здатність бачити світ у всьому різноманітті його взаємин, у яких особлива роль належить людині [В.І. Вернадський 1967, В.С.Семенов 1996], то на думку Є.В. Вайнера, не знати свій організм, не усвідомлювати свого місця в природі, не вміти регулювати свій стан – не гідно культурної людини [4,с.27]. Тому в останні роки активно пропагувалася необхідність формування валеогенної культури особистості, що представлена Є.Н. Вайнером через ієрархію цінностей:

1. Інтелектуальні цінності (знання про здоровий спосіб життя)
2. Діяльнісні цінності (досвід людства, суспільства, особистості в сфері здоров'я).
3. Педагогіко – технологічні цінності (психолого – педагогічні методики і технології).
4. Соціально – мобілізаційні цінності (мотивація на здоров'я й установки на здоровий спосіб життя).
5. Нормативні й матеріально – економічні цінності (правове та фінансово – економічне забезпечення здоров'я).

Цінності виникають і формуються внаслідок взаємодії індивіда з різними сторонами дійсності, з системою знань, норм і правил і являються детермінантами її поведінки, спрямовують дії та вчинки. Особистісні цінності слід розглядати як суб'єктивне утворення, тобто таке, яке водночас належить і суб'єкту і об'єктивному навколишньому світу.[1, 278с.]

Цінність детермінована обома сторонами ставлення, оскільки її величина і характер одночасно залежать і від визначень суб'єкта (суб'єктивний фактор цінності) і від властивостей об'єкта – носія цінності (об'єктивний характер цінності). [3, С.41-49]

Цінності є одним із важливіших утворень у структурі свідомості й самосвідомості людини, вони зумовлюють низку її сутнісних характеристик як особистості. Такі характеристики здебільшого спричиняються тим, що являє собою система цінностей окремої особистості, який спектр орієнтацій у ній представлено щодо змісту, спрямованості та психологічної вагомості.

Ціннісний аспект дає уявлення про напрями життєдіяльності особистості, їх збіг чи розбіжності з основною тенденцією суспільного розвитку. Цінності настільки усвідомлюються особистістю, наскільки світогляд адекватно відображує дійсність і на цьому обґрунтовує реальні, відповідні законам розвитку природи і суспільства, ідеали людини і шляхи їх досягнення.[4, С 84-92]

Успішне вирішення завдань ціннісного підходу, потребує формування особистісного і суспільного ідеалу, відповідно до якого здоров'я поставало б найвищою загальнолюдською цінністю, а здоровий спосіб життя – «еталоном природної поведінки людини» [5, с.39]

Важливу роль у реалізації цього завдання відводиться валеологічному вихованню – спеціально організованому процесу формування валеологічного світогляду (системи поглядів і переконань щодо фактів і явищ здорового способу життя) , почуття обов'язку і відповідальності за своє здоров'я і спосіб життя; навичок дотримання здорового способу життя і діяльності, що сприяє оздоровленню організму, розкриттю резервних можливостей людини. [6, с. 74] Заслуговує на увагу думка про те, що програма з валеологічного виховання має передбачати створення таких умов для розкриття суб'єктивного досвіду студентів і його переходу в якісно новий статус – вітагенний досвід. Під останнім мається на увазі інформація, яку людина одержує в процесі життєдіяльності у вигляді знань, фактів, спостережень, почуттів, вчинків, а також висновків, до яких вона приходить внаслідок аналізу, самоаналізу та оцінки інформації, що становить для неї цінність і надовго зберігається в пам'яті. [6, с. 120]

Найбільшу значущість у вітагенному досвіді, з чим ми не можемо не погодитися, Л. Овчиннікова надає оціночній функції, завдяки якій „відбувається максимальне наближення ціннісного ставлення до здорового способу життя у майбутнього педагога та його життєвого досвіду, одержаного внаслідок стихійного впливу”. З одного боку, оцінка фактів, які створюють життєвий досвід, виявляє ставлення до здорового способу життя, а з другого, - дає змогу оцінити спосіб життя студента, регулювати його. Тому „використання життєвого досвіду, а точніше опертя на нього в процесі формування ціннісного ставлення до здорового способу життя може підвищити ефективність цього процесу” [6, с. 116].

Проведений аналіз літератури в галузі психології й педагогіки, присвяченої проблемі формування здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів з позиції аксіологічного підходу дозволив зробити наступні висновки:

- зусиллями багатьох педагогів, психологів, валеологів розроблений й представлений в публікаціях зміст здорового способу життя;

- виявлено орієнтацію психолого-педагогічних дисциплін на користь ціннісного (аксіологічного) підходу до організації процесу навчання та виховання підростаючого покоління, але загальна тенденція використання аксіологічного підходу зв'язана більше із психологічним аспектом, а педагогічний аспект усе ще залишається мало вивченим.

Література:

1. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д.Бех.- Кн.1: Особистісно – орієнтований підхід: теоретико – технологічні засади.- К.: Либідь, 2003.- 278с
Василенко В.А. Ценность и ценностное отношение / Василенко В.А. // Проблемы ценности в философии / под. Ред. А.Г.Харчева) – М. – Наука, 1966.- С.41-49
2. Вайнер Э.Н. Введение в валеологию. Методическое пособие для студентов.- Липецк, 1999.- С.27

3. Василенко В.А. Ценность и ценностное отношение / Василенко В.А. // Проблемы ценности в философии / под. Ред. А.Г.Харчева) – М. – Наука, 1966.- С.41-49
4. Горустович А.С. Понятие о ценностных ориентациях в психологической науке / А.С.Горустович // Психология в ВУЗе.- 2006.- №2.-С.84-92
5. Зайцев Г.К. Валеология: культура здоровья: кн.. для учителей и студ./ Г.К.Зайцев.- Самара: БАХРАМ – М, 2003.- С.15
6. Овчинникова Л.Н. Формирование ценностного отношения к здоровому образу жизни у будущего педагога: дис.на соиск. ученой степени кандидата пед. наук: 13.00.01 / Овчинникова Людмила Николаевна .-Екатеринбург, 2003.-188 с.
7. Оглоблін Д.О. Відношення студентів до здорового способу життя./ Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми валеології й профілактичної медицини», 5-6 квітня, 2000.- Усурійськ: УММ,2000, - С.32.
8. Колесникова М.Г. Проектирование профессиональной подготовки валеолога в условиях педагогического колледжа: Автореф. Дисс. на соиск. канд. пед.наук. /13.00.01/ Санкт-Петербург, 1999, С.8-10.
9. Московченко О.Н. Системний підхід до оцінки здорового способу життя // Валеологія, 1999, №2. - С.14-18
10. Перевозчикова Е.В. Педагогические основы формирования здорового образа жизни будущего учителя: автореф. Дис. на соискание ученой степени канд. Пед. Наук: спец. 13.00.01. «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Перевозчикова Е.В. – Шуя, 2001.- 20с.

Анотація

У статті проводиться аналіз психолого-педагогічної літератури в якій вивчається досвід досліджень науковців щодо аксіологічного підходу до проблеми формування здорового способу життя студентської молоді. Виявлені позитивні тенденції на користь ціннісного підходу в організації процесу навчання та виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, ціннісні установки.